

Likestillings- og
diskrimineringsombudet

Helse- og omsorgsdepartementet
postmottak@hod.dep.no

Dette brevet sendes kun per e-post.

Vår ref.:
20/1049- 7- WARR

Deres ref.:
20/2902-7

Dato:
27.05.2025

Særskilt kompensasjonsordning for personer som ble sterilisert for å endre juridisk kjønn

Likestillings- og diskrimineringsombudet viser til tidligere korrespondanse i saken, senest ved Helse- og omsorgsdepartementets brev av 1. oktober 2020. Vedlagt finner dere kopi av korrespondansen i sin helhet.

Norge har i nyere tid etablert kompensasjonsordninger der staten har tatt et moralsk og politisk ansvar overfor grupper som har blitt urettmessig behandlet. Vi viser til blant annet kompensasjonsordninger for personer som ble utsatt for lobotomi (1994-1995), kvinner som fikk skader som følge av radioaktiv stråling (1998-1999), ofre for konfiskering av jødiske personers eiendom (1999), krigsfanger i Japan (2001) og nasjonale minoriteter og krigsbarn (2004)¹.

Tilsvarende moralsk og politisk ansvar med en kompensasjonsordning for sterilisering/kastrering av transpersoner er ikke etablert. I motsetning til de nevnte eksemplene over, er det den moderne, demokratiske staten Norge som har det direkte ansvaret for denne alvorlige og senere ulovlige behandlingen av transpersoner. Ombudet ber med dette igjen om at det opprettes en særskilt økonomisk kompensasjonsordning for personer med kjønnsinkongruens som ble rammet av den svært inngripende praksisen med sterilisering/kastrering for å få lov til å endre juridisk kjønn.

¹ Daniela Alaattinoglu, *Greivance, Formation, Rights and remedies (involuntary sterilisation and castration in the Nordics, 1930-2020s)*, 2023, s. 110 flg

Ombudet viser til vårt brev datert 16. juni 2020, hvor vi grundig argumenterte for etableringen av en kompensasjonsordning for denne gruppen. Vi ønsker å tilføye at det siden den gang har det skjedd en utvikling.

- I to dommer fra 2020 (LB-2018-154220) og 2021 (LB-2018-190131) tok Borgarting lagmannsrett stilling til to erstatningskrav som omhandler det tidligere steriliserings- /kastreringskravet for endring av juridisk kjønn. Retten kom til at staten ikke var erstatningsansvarlig hverken etter skadeerstatningsloven § 2-1, § 3-2, § 3-5 eller på ulovfestet grunnlag. dommene viser at disse tilfellene faller utenfor eksisterende regelverk for erstatning og oppreisning.
- Statens sivilrettsforvaltning (SRF) tok i november og desember 2024 stilling til fem søknader om rettferdsvederlag for transpersoner som ble sterilisert/kastret før Lov om endring av juridisk kjønn ble innført. Til tross for at Helsedirektoratet anbefalte at det ble tilkjent rettferdsvederlag på kr 150 000 kr, ble søknadene avslått. SRF baserte seg på at retten i LD-2018-154220 kom til at staten ikke hadde noen positiv plikt til å sørge for at transpersoner kunne endre juridisk kjønn uten å sterilisere seg før i 2017. Med andre ord vil ikke rettferdsvederlag kunne supplere det manglende erstatningsansvaret på området. SRF kommenterte dette slik:

«Helsedirektoratet viser til erstatningsordninger i utlandet som transpersoner kan søke på, i henholdsvis Nederland og Sverige. I den forlengelse vil SRF bemerke at dersom myndighetene vil kompensere transpersoner som har fullført irreversibel sterilisering før 2016 for å endre juridisk kjønn i Norge, kan Stortinget vedta en egen vederlagsordning for denne gruppen.»

- Det er blitt publisert forskning som dokumenterer at transpersoner har lav tillit til helsemyndighetene, samt at de opplever dårligere levekår sammenlignet med resten av befolkningen².

Ombudet mener at en kompensasjonsordning for den inngripende kirurgien transpersoner har måttet gjennomgå for å få sitt kjønn juridisk bekreftet, ikke bare vil kompensere for den uheldige behandlingen de har vært utsatt for, men også bidra til å gjenoppbygge tilliten deres til myndighetene. I tillegg vil en slik

² Statistikk og analyse | Bufdir, Rapport: Likeverdig helsehjelp for personer med kjønnsinkongruens - Likestillingscenteret KUN, Resultater fra LHBTIQ+ undersøkelsen på Pride 2022

ordning ha en betydelig positiv signaleffekt overfor den skeive befolkningen som helhet.

Ombudet anser det som nødvendig å påpeke at de departementene vi var i kontakt med i 2020 fremhevet rettferdsvederlagsordningen i stedet for en kompensasjonsordning. Nå henviser SFR tilbake til disse departementene i forbindelse med en eventuell erstatningsordning. Vi ønsker derfor å advare mot en situasjon der ulike offentlige myndigheter skyver ansvaret fra seg og peker på hverandre.

Vi vil derfor benytte anledningen til å fremheve følgende etter avgjørelsene i SFR:

- Helsedirektoratet, som er en av de mest sentrale helsemyndighetene i Norge, mener at denne gruppen bør tilkjennes erstatning for den uretten som ble begått mot dem.
- SFR mener at staten kan opprette en kompensasjonsordning slik det er gjort i Sverige og Nederland.

Kommentar til tidligere korrespondanse med departementene

I brev datert 1. oktober 2020 uttrykte Helse- og omsorgsdepartementet overfor ombudet at det bør utvises forsiktighet med å opprette særordninger for kompensasjon. Justis- og beredskapsdepartementet kom også med en lignende uttalelse.

Ombudet vil understreke at en kompensasjonsordning likevel er gjort for andre grupper, også når det gjelder inngrep i form av sterilisering/kastrering. Personer med romani-/taterbakgrunn kan søke oppreisning for blant annet tvangssterilisering innenfor en egen særordning. Likhets hensyn taler for å etablere en erstatningsordning også for sterilisering/kastrering av transpersoner.

Ettersom sakene om erstatning og rettferdsvederlag er avgjort både i domstolen og i statens sivilrettsforvaltning, ber ombudet departementet et om å ta en ny vurdering av å innføre en kompensasjonsordning. Vi vil oppfordre departementet til å ta sitt moralske og politiske ansvar for å kompensere for en inngripende forvaltningspraksis som ikke hadde hjemmel i lov og på denne måten sette et verdig punktum slik det er gjort i tilsvarende saker.

Ombudet ber om en tilbakemelding

På bakgrunn av denne henvendelsen, ber ombudet om en tilbakemelding fra Helse- og omsorgsdepartementet.

Vennlig hilsen

Bjørn Erik Thon
Likestillings- og diskrimineringsombud

Dokumentet er elektronisk godkjent, og gyldig uten signatur.

Vedlegg:

1. Brev til Justis- og beredskapsdepartementet datert 16.juni 2020
2. Oversendelsesbrev fra Justis- og beredskapsdepartementet til Helse- og omsorgsdepartementet datert 29. juni 2020
3. Brev fra Helse- og omsorgsdepartementet til Likestillings- og diskrimineringsombudet av 1. oktober 2020

Kopi: Kultur- og likestillingsdepartementet